

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

Західноукраїнського

національного університету

Микола ДИВАК

6. 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узурфрукта», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

із протоколу засідання фахового семінару
кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного університету
від 10 червня 2026 р., протокол № 3

ПРИСУТНІ: зав. кафедри, д.ю.н., професор, завідувач кафедри І.С. Лукасевич-Крутник, д.ю.н., професор, професор кафедри В.М. Слома, к.ю.н., доцент, доцент кафедри Н.С. Бутрин-Бока, к.ю.н., доцент, доцент кафедри О.Б. Гнатів, к.ю.н., доцент, доцент кафедри І.В. Зайцева-Калаур, к.е.н., доцент, доцент кафедри О.В. Зигрій, к.ю.н., доцент, доцент кафедри Р.С. Лукашов, к.ю.н., доцент, доцент кафедри Н.С. Марценко, к.ю.н., доцент кафедри Л.Г. Парашук, к.ю.н., доцент, доцент кафедри Ю.В. Труфанова, к.ю.н., доцент кафедри Цвігун І.М.

З присутніх – 2 доктори юридичних наук, 8 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження дисертанта Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узурфрукта», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації до захисту.

СЛУХАЛИ:

Доповідь дисертанта Паньківського Володимира Миколайовича про результати дисертаційного дослідження на тему «Договір узурфрукта», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Паньківський Володимир Миколайович зробив доповідь про основні положення дисертаційної роботи, наукову новизну та найбільш вагомні теоретичні і практичні результати дослідження, які виносяться на захист.

Учасниками засідання фахового семінару кафедри були поставлені наступні запитання доповідачу:

к.ю.н., доцент Юлія ТРУФАНОВА: Володимир Миколайович, скажіть будь ласка, у чому полягає відмінність між договором узурфрукта та договором оренди?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання! Порівнювані правові конструкції мають різну юридичну природу. Договір найму (оренди) створює між наймодавцем і наймачем зобов'язальне правовідношення, тоді як договір узурфрукта є підставою виникнення самостійного речового права на чуже майно.

Користування майном за договором найму можливе лише за умови належного виконання наймодавцем свого обов'язку щодо надання речі та забезпечення можливості її використання протягом строку дії договору.

Натомість після встановлення узуфрукта узуфруктарій набуває речового права на чуже майно і здійснює користування безпосередньо на підставі цього права, а не внаслідок виконання власником певних договірних обов'язків.

У відносинах найму право користування майном, яке належить наймачеві, перебуває у взаємозв'язку з обов'язком наймодавця, від належного виконання якого залежить реалізація цього права. При узуфрукті на власника майна, як правило, покладається лише обов'язок утримуватися від дій, що можуть перешкоджати здійсненню узуфруктарієм його права.

Істотною відмінністю є й питання оплатності. Для договору найму (оренди) орендна плата становить обов'язковий елемент його змісту, тоді як узуфрукт може встановлюватися як на оплатній, так і на безоплатній основі.

к.ю.н. Лілія ПАРАЩУК: Володимир Миколайович, у роботі зазначається, що на даний час законом передбачено узуфрукт державного та узуфрукт комунального майна, якими є безоплатна передача майна державної та комунальної власності у користування узуфруктарію. Чому ви, надаючи юридичну характеристику цього права, зазначаєте, що договір узуфрукта може бути як оплатним, так і безоплатним?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання! Договір узуфрукта може мати як оплатний, так і безоплатний характер. У разі встановлення оплатного узуфрукта виникає складне речово-зобов'язальне правовідношення, у межах якого право користування чужим майном, що належить узуфруктарію, має речово-правову природу, тоді як обов'язок вносити плату за користування майном на користь його власника є зобов'язально-правовим. Таким чином, речовий елемент такого правовідношення поєднується із зобов'язальним, що проявляється у наявності зустрічного майнового надання з боку узуфруктарія.

Водночас узуфрукт державного та комунального майна завжди має безоплатний характер, що зумовлено особливостями правового режиму такого майна та його соціальною спрямованістю.

Разом із тим, потреба особи у користуванні чужим рухомим майном може бути задоволена не лише шляхом встановлення узуфрукта, а й за допомогою цивільно-правового договору. Принцип свободи договору та інші засади цивільного законодавства дозволяють сторонам укладати не лише поіменовані, а й непоіменовані договори, які не передбачені актами цивільного законодавства, але відповідають його загальним засадам. Відтак учасники цивільного обороту можуть створювати договірні конструкції, спрямовані на врегулювання відносин щодо користування чужим рухомим майном, визначаючи на власний розсуд його істотні умови, в тому числі визначаючи його оплатний або безоплатний характер.

К.е.н., доцент Ольга ЗИГРІЙ: Володимир Миколайович, зі змісту роботи можна зробити висновок про те, що зі всіх порівнюваних вами речових прав на чуже майно найбільш близькими є узуфрукт та емфітевзис. Чи вбачаєте ви за доцільне закріпити у проєкті ЦК України емфітевзис як різновид узуфрукта?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання. Враховуючи право землекористувача користуватися земельною ділянкою сільськогосподарського призначення та використовувати її корисні властивості в межах емфітевзису дозволяє певною мірою розглядати цей інститут у якості різновиду узуфрукта. Водночас особливостями, які відрізняють узуфрукт від емфітевзису, є не лише їх предмет (предметом емфітевзису є земельна ділянка сільськогосподарського призначення, а предметом узуфрукта можуть бути також земельні ділянки іншого призначення), але й підстави їх виникнення (перелік підстав виникнення узуфрукта є ширшим у порівнянні з емфітевзисом, підставою встановлення якого є лише договір).

Звернемо увагу на те, що при впровадженні інституту узуфрукта у національне цивільне право потрібно враховувати правові характеристики обох інститутів з метою виключення їх ототожнення. Подібність юридичної природи узуфрукта та емфітевзису може призвести до необхідності обрання законодавцем

єдиної, найбільш оптимальної для цивільних правовідносин правової конструкції.

К.ю.н., доцент Інна ЗАЙЦЕВА-КАЛАУР: скажіть, будь ласка, чи можуть передаватися на праві узуфрукта споживні речі, і, якщо так, який правовий режим їх використання і повернення після припинення узуфрукта власнику?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання! У класичному розумінні узуфрукт встановлюється щодо неспоживних речей, оскільки узуфруктарій зобов'язаний після припинення права повернути ту саму річ власнику. Споживні речі (гроші, паливо, продукти харчування тощо) внаслідок їх використання припиняють існування або втрачають свої індивідуальні ознаки, тому повернення тієї ж самої речі є неможливим.

Водночас ще римське право виробило конструкцію так званого вазіузуфрукта, яка дозволяла передавати в користування споживні речі. У такому разі узуфруктарій набував право використовувати їх на власний розсуд і фактично ставав їх власником, але після припинення узуфрукту був зобов'язаний повернути власнику рівну кількість речей того ж роду та якості або їх вартість. Такий підхід застосовується і у проєкті ЦК України.

Д.ю.н., професор Валетина СЛЮМА: Володимир Миколайович, у роботі ви зазначаєте, що договір узуфрукта носить комплексний характер. У чому це проявляється?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання! Комплексний характер договору узуфрукта проявляється в тому, що він поєднує ознаки як речово-правової, так і зобов'язально-правової конструкції. З одного боку, договір є підставою виникнення обмеженого речового права узуфрукту, яке надає узуфруктарію безпосередню владу над чужою річчю та діє щодо невизначеного кола осіб. З іншого боку, між власником майна та узуфруктарієм виникають зобов'язальні правовідносини, змістом яких є взаємні права та обов'язки сторін щодо передачі майна, порядку його використання, утримання, розподілу витрат, відповідальності за погіршення стану речі та її повернення

після припинення узуфрукту. Крім того, комплексність договору узуфрукта проявляється і в його функціональному значенні. Як договір він виступає юридичним фактом, що виражає узгоджене волевиявлення сторін, а як підстава встановлення узуфрукту – породжує обмежене речове право на чуже майно. Отже, договір узуфрукта одночасно виконує регулятивну функцію у сфері зобов'язальних відносин і слугує правовою підставою виникнення речового права.

Д.ю.н., професор Ірина ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК: Володимир Миколайович, скажіть, будь ласка, у чому полягає новизна вашого дослідження?

Володимир ПАНЬКІВСЬКИЙ: Дякую за запитання! Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першим в українській цивілістичній доктрині комплексним дисертаційним дослідженням договору узуфрукта. У роботі сформульовано авторське бачення правової природи договору узуфрукта як підстави виникнення обмеженого речового права на чуже майно та одночасно джерела зобов'язальних правовідносин між власником майна і узуфруктарієм. Вперше на доктринальному рівні здійснено комплексний аналіз істотних умов договору узуфрукта, особливостей його укладення, виконання та припинення з урахуванням положень українського законодавства та зарубіжного досвіду правового регулювання узуфрукту. Обґрунтовано можливість імплементації конструкції договору узуфрукта в систему речових прав України як ефективного механізму використання чужого майна без переходу права власності. Результати дослідження спрямовані на розвиток національної цивілістичної науки та можуть бути використані для вдосконалення законодавства України у сфері речових прав на чуже майно.

ВИСНОВОК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА:

доктор юридичних наук, професор Калаур Іван Романович (науковий керівник) зазначив, що аспірантом Паньківським Володимиром Миколайовичем

повністю виконано освітньо-наукову програму за третім освітнім рівнем доктора філософії PhD зі спеціальності 081 «Право».

Науковим керівником у висновку було зазначено, що дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблемі договору узуфрукта як нещодавно запровадженого речового права на чуже майно в законодавство України, що набуває особливої значущості в умовах євроінтеграції України та гармонізації національного приватного права з європейським правовим простором. Обрана тема є своєчасною й відповідає сучасним потребам розвитку цивільного права.

Актуальність дослідження обґрунтована необхідністю переосмислення традиційних цивілістичних конструкцій у зв'язку із запровадженням у національне цивільне законодавство України договору узуфрукта як нового речового права на чуже майно. Дисертант переконливо доводить, що чинне цивільне законодавство України ще не повною мірою враховує специфіку правової природи узуфрукта, що може зумовлювати низку колізій у правозастосуванні, ускладнення договірної регулювання та проблеми ефективного судового захисту прав сторін. У цьому аспекті робота має не лише теоретичне, а й вагоме практичне значення.

Дисертація характеризується чітко визначеною метою, логічно сформульованими завданнями та внутрішньою послідовністю викладу матеріалу. Об'єкт і предмет дослідження визначені коректно та повністю відповідають темі роботи. Позитивно слід відзначити комплексний підхід автора, який охоплює аналіз правової природи договору узуфрукта, його об'єктного та суб'єктного складу, а також договірних і правових механізмів реалізації, здійснення та захисту прав узуфруктуарія.

Методологічна основа дослідження є достатньо ґрунтовною та відповідає поставленим у роботі завданням. Дисертантом вдало поєднано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, що забезпечило глибину проведеного аналізу, належне обґрунтування висновків і наукову достовірність отриманих результатів. Дослідження ґрунтується на широкій нормативній, емпіричній та

доктринальній базі, яка охоплює національне й міжнародне законодавство, судову практику, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Положення наукової новизни мають самостійний і недеklarативний характер та є результатом послідовного наукового дослідження. Автор обґрунтовує необхідність формування комплексного цивільно-правового підходу до регулювання договору узуфрукта як нового речового права на чуже майно, пропонує напрями вдосконалення договірної механізми реалізації прав узуфруктуарія.

Дисертацію виконано відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету: «Гармонізація цивільного законодавства України з правом Європейського Союзу» (державний реєстраційний номер – 0118U003550), «Оновлення приватного права України в умовах євроінтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер – 0122U201568).

Актуальність, новизна, обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження та його значимість для юридичної науки та практики свідчить, що дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024 р. № 507), а відтак, може розглядатися на засіданні структурного підрозділу щодо її подальшого захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ВИСТУПИЛИ:

1. Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету Ірина ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК зазначила, що дисертація Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» є значним науковим

досягненням у галузі цивільного права. Автор демонструє ґрунтовне розуміння предмета наукового дослідження, здатність до аналізу складних правових явищ і формування власних наукових підходів. Окремо слід відзначити глибокий аналіз нормативно-правової бази та вміння зіставляти її з європейськими й міжнародними правовими актами.

Разом із тим, поряд із загалом позитивною оцінкою дисертаційної роботи аспіранта, Лукасевич-Крутник І.С. висловила окремі зауваження. Зокрема, у науковому дослідженні недостатньо чітко розкрито правову природу договору узуфрукта, зокрема його місце в системі речових та зобов'язальних прав. Потребує додаткового обґрунтування підхід до поділу договору узуфрукта за характером взаємних прав та обов'язків власника майна та узуфруктарія на взаємні договори. Автору доцільно конкретизувати, чи впливає. Також варто чіткіше відмежувати узуфрукт як речове право від договірної конструкції, що його оформлює. Уточнення цих аспектів підвищило б теоретичну обґрунтованість висновків і їх узгодженість із доктриною цивільного права.

У підсумку було зазначено, що висловлене зауваження має дискусійний характер та не знижує наукову цінність дослідження. Дисертація Паньківського Володимира Миколайовича «Договір узуфрукта» за спеціальністю 081 «Право» є завершеним самостійним науковим дослідженням, оформленим відповідно до встановлених вимог, містить науково-обґрунтовані положення. Якісні характеристики роботи вказують на її відповідність спеціальності 081 «Право», вимогам Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії PhD.

2. Професор кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету Валентина СЛЮМА (рецензент), яка зазначила, що дисертаційна робота Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» є актуальною, своєчасною та науково обґрунтованою.

Наукова робота відзначається чіткою логічною структурованістю та системністю викладу матеріалу. Дослідження характеризується ґрунтовністю здійсненого аналізу та належною глибиною опрацювання наукових джерел і емпіричних даних. Автор демонструє вміння поєднувати теоретичні положення з практично орієнтованими рекомендаціями, що свідчить про високий рівень наукової підготовки. Окремо слід підкреслити послідовність викладення матеріалу та внутрішню узгодженість дослідження. Сформульовані висновки є достатньо обґрунтованими, логічно виведеними та такими, що впливають із проведеного аналізу.

До недоліків та дискусійних положень Слома В.М. віднесла необхідність уточнення комплексної правової природи договору узуфрукта. У чому полягає комплексність правової природи договору узуфрукта, якщо по своїй правовій природі кожен договір є правочином?

Проте, на думку Сломи В.М., висловлені зауваження мають дискусійний характер та не знижують цінності наукового дослідження. Якісні характеристики дисертаційної роботи Паньківського Володимира Миколайовича вказують на її відповідність спеціальності 081 «Право», вимогам Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії PhD.

Враховуючи вищенаведене, Слома В.М. вважає, що є всі підстави рекомендувати дисертаційну роботу до розгляду у разовій спеціалізованій вченій раді Західноукраїнського національного університету за спеціальністю 081 «Право».

3. Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету Марценко Наталія Степанівна (рецензент) зазначила, що дисертація Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» має істотне теоретичне й практичне значення та є цілісною, логічно побудованою і завершеною

науковою працею. Робота відзначається чіткістю та доступністю викладу, що полегшує сприйняття складного за своїм змістом матеріалу.

Автором належним чином сформульовано мету і завдання дослідження, а також коректно визначено його об'єкт і предмет. Враховуючи ці елементи, дисертант послідовно та ефективно використав загальнонаукові й спеціально-юридичні методи пізнання. Це забезпечило комплексний аналіз емпіричної бази та теоретичних джерел і обґрунтованість сформульованих наукових висновків.

Водночас Марценко Н.С. висловила зауваження, що уточнення потребує предмет договору узуфрукта, зокрема, позиція здобувача щодо такої властивості предмета договору, як можливість приносити плоди і доходи. Якщо така властивість предмета буде втрачена, чи буде це підставою для припинення договору узуфрукта.

Підсумовуючи, Марценко Н.С. зазначила, що вказані зауваження мають уточнюючий характер та не занижує позитивної оцінки наукового дослідження. Дисертація Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» відповідає всім встановленим вимогам до такого виду робіт і може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій раді.

В обговоренні дисертаційної роботи також взяли участь всі інші присутні на засіданні.

У своїх виступах члени фахового семінару кафедри зазначили, що Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» виконана на актуальну тему. Дисертація відзначається належним рівнем наукової новизни, висновки та пропозиції є науково обґрунтованими. Наукові досягнення здобувача опубліковані у фахових виданнях та апробовані на науково-практичних конференціях.

На підставі результатів обговорення присутні на засіданні

УХВАЛИЛИ:

1. Прийняти висновок щодо дисертаційної роботи Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта» як такої, що відповідає вимогам, які заявлені до дисертації.

2. Пропонувати Вченій раді університету прийняти висновок фахового семінару та затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради із захисту дисертації Паньківського Володимира Миколайовича.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узуфрукта»

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету

Українське суспільство, прагнучі посісти належне місце в європейському просторі, перебуває у стані динамічного розвитку, що супроводжується послідовною імплементацією ефективних і перевірених практикою механізмів регулювання суспільних правовідносин. Однією з ключових сфер такого оновлення є цивільні правовідносини, у межах яких особливого значення набувають договірні конструкції. В умовах трансформації економічних процесів і зростання ролі приватної ініціативи договірні правовідносини потребують постійного вдосконалення та адаптації до нових або змінених соціально-економічних потреб. У цьому контексті однією з правових конструкцій, що перебуває на етапі активного становлення в Україні, є договір узуфрукта – договір, на підставі якого виникає речове право на чуже майно у формі узуфрукта.

Запровадження інституту узуфрукта державного та комунального майна стало важливим кроком модернізації речово-правових механізмів у національній правовій системі. Такий підхід покликаний замінити застарілі правові режими господарського відання та оперативного управління більш гнучкою та економічно обґрунтованою конструкцією, що відповідає сучасним ринковим умовам і європейським стандартам правового регулювання. Водночас впровадження інституту узуфрукта зумовило формування відповідного договірної механізму його реалізації, у межах якого договір виступає юридичною підставою встановлення відповідного речового права.

Сучасний етап розвитку цивільних правовідносин в Україні свідчить про потребу у поступовому розширенні сфери застосування інституту узуфрукта за межі державної та комунальної власності. У правових системах багатьох європейських держав договір узуфрукта є усталеним і широко застосовуваним інструментом регулювання відносин щодо майна будь-якого виду власності, включаючи приватну. Переваги цього інституту зумовлені його універсальністю та функціональною гнучкістю, оскільки узуфрукт може встановлюватися як щодо нерухомого, так і щодо рухомого майна, забезпечуючи власнику можливість передати право користування майном із збереженням права власності, а узуфруктарію – здійснювати володіння, користування майном та отримувати плоди, продукцію і доходи від нього. Це відкриває перспективи для імплементації відповідних підходів у національне законодавство та створює додаткові можливості для ефективного використання майнових активів у різних сферах життєдіяльності суспільства.

Актуальність дослідження інституту узуфрукта та договору узуфрукта посилюється також процесами рекодифікації цивільного законодавства України. Зокрема, прийнятий Верховною Радою України 28 квітня 2026 року проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150) передбачає всебічне впровадження інституту узуфрукта як універсального правового інструмента,

що може застосовуватися незалежно від виду власності. При цьому договір визначається однією із підстав виникнення відповідного речового права.

З урахуванням наведеного, подальший розвиток договору узуфрукта в Україні пов'язаний із розширенням сфери його застосування, вдосконаленням нормативного регулювання та гармонізацією з європейськими правовими стандартами. Наукове осмислення цієї проблематики сприятиме формуванню цілісної концепції узуфрукта в національному праві, підвищенню ефективності використання майна та забезпеченню належного балансу інтересів учасників цивільних правовідносин.

Тематика дослідження відповідає завданням, визначеним у «Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року» (затвердженим Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), «Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2025—2027 роках», схвалений Розпорядженням КМУ 31 грудня 2024 року № 1351-р., «Проекту Національної стратегії розвитку інтелектуальної власності до 2030 року», «Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року», схвалений Розпорядженням КМУ від 13 квітня 2024 р. № 320-р.

Мета, завдання та методи дослідження.

Об'єкт та предмет дослідження

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення нових наукових положень щодо договору узуфрукта та вироблення на їх основі висновків, спрямованих на подальший розвиток доктрини цивільного права, а також удосконалення цивільного законодавства України, беручи до уваги зарубіжний, в тому числі, європейський досвід.

З урахуванням мети дослідження постала необхідність у розробці та вирішенні таких завдань:

- простежити становлення та розвиток інституту узуфрукта в актах цивільного законодавства на українських землях;
- визначити місце узуфрукта в системі речових прав на чуже майно;
- розкрити теоретико-правові підходи до сутності узуфрукта як обмеженого речового права;
- дослідити правові моделі інституту узуфрукта в європейських правових системах;
- охарактеризувати поняття та правову природу договору узуфрукта;
- з'ясувати правовий статус сторін договору узуфрукта;
- розкрити зміст договору узуфрукта;
- здійснити аналіз порядку укладення та виконання договору узуфрукта;
- дослідити особливості зміни та припинення договору узуфрукта.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з укладенням, виконанням, зміною та припиненням договору узуфрукта.

Предмет дослідження становлять норми законодавства, що регулюють договір узуфрукта, наукові напрацювання українських та зарубіжних науковців за темою дисертації, а також матеріали судової практики у відповідній сфері.

Приймаючи до уваги мету і завдання дисертаційного дослідження, а також особливості його об'єкта та предмета, методологічну основу розвідки становлять застосовувані в юриспруденції методи наукового пізнання. Історико-правовий метод дав змогу простежити процес формування та розвитку інституту узуфрукта в країнах романо-германської правової сім'ї, а також на окремих територіях України, що в різні історичні періоди входили до складу інших держав (*підрозділ 1.1*). Метод порівняльно-правового аналізу було використано під час порівняння моделей правового регулювання інституту узуфрукта в європейських та інших правових системах (*підрозділ 1.4*). Крім того, метод абстрагування у поєднанні з методом порівняльно-правового аналізу застосовувалися для виокремлення сутнісних ознак узуфрукта та його відмежування від інших подібних правових інститутів, зокрема сервітуту,

емфітевзису (*підрозділи 1.2, 1.3*). Діалектичний метод допоміг сформулювати поняття договору узуфрукта та окреслити його юридичну природу (*підрозділ 2.1*). Формально-юридичний метод у поєднанні з логіко-юридичним методом дозволили встановити нормативне закріплення та внутрішню логіку правового статусу сторін договору узуфрукта (*підрозділ 2.2*). Метод класифікації та групування використано при систематизації підстав зміни та припинення договору узуфрукта (*підрозділ 3.2*). Прогностичний метод застосовувався при визначенні тенденцій правового регулювання договірних відносин узуфрукта в Україні, а також з ціллю формування пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства (*підрозділи 1.2, 1.4, 2.1*). Також використовувалися інші методи наукового пізнання, що застосовуються в юриспруденції, зокрема: аналіз і синтез, моделювання, індукція і дедукція та інші, які в сукупності сприяли розкриттю теми.

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першим в українській науковій доктрині дисертаційним дослідженням договору узуфрукта.

У процесі наукового дослідження зазначених питань сформульовано нові висновки, положення та рекомендації, які, серед іншого, полягають у наступному:

вперше:

– досліджено становлення інституту узуфрукта на різних етапах кодифікації цивільного законодавства, що здійснювалася на українських землях, та проаналізовано історичний шлях його законодавчого закріплення у кодифікованих актах європейських країн;

– здійснено поділ історико-правових періодів розвитку інституту узуфрукта на території сучасної України на римський, ранньо-рецепційний (литовсько-руський), кодифікаційно-рецепційний, радянський та сучасний (євроінтеграційний);

– встановлено невідповідність законодавчого підходу до визначення узуфрукта у Законі України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» та у проєкті Цивільного кодексу України від 09 квітня 2026 р. та доктринально підтримано позицію законодавця у проєкті кодифікованого акта;

– доведено, що договір узуфрукта належить до непоіменованих цивільно-правових договорів, тому правове регулювання динаміки цього виду договірних відносин доцільно розглядати крізь призму основних засад цивільного законодавства, зокрема принципів свободи договору, справедливості, добросовісності та розумності;

– визначено договір узуфрукта як договірну модель, за якою власник майна встановлює обмежене речове право для іншої особи (узуфруктарія) та передає або зобов'язується передати майно у володіння для користування, одержання плодів, продукції і доходів на тих самих умовах, що й власник, але з обов'язком збереження цільового призначення речі;

– здійснено правову кваліфікацію договору узуфрукта. За ступенем залежності дійсності договору від його правової підстави (causa) він є каузальним. Залежно від обраної сторонами правової моделі договір узуфрукта може бути реальним або консенсуальним. Досліджуваний договір може бути оплатним або безоплатним. Договір узуфрукта державного і комунального майна є безоплатним. За строком дії договір узуфрукта може бути строковим або безстроковим. Строк договору встановлюється за домовленістю сторін, може встановлюватися законом, а також визначатися настанням певної події чи досягненням певної мети;

– обґрунтовано, що предметом договору узуфрукта можуть бути неспоживна рухома або нерухома річ, а також єдиний майновий комплекс, що можуть приносити плоди, продукцію чи доходи. Строк договору та ціна, яку сплачує узуфруктарій, не є істотними умовами договору узуфрукта;

– розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення положень проєкту ЦК України в частині правового регулювання узуфрукта. Запропоновано:

доповнити ч. 2 ст. 503 положеннями: «земельна ділянка, щодо якої встановлено узуфрукт, не може використовуватися узуфруктарієм для ведення сільськогосподарського виробництва»; «узуфрукт на об'єкт нерухомого майна, розташований на земельній ділянці, поширюється на відповідну земельну ділянку (або її частину), необхідну для користування таким майном»;

викласти ч. 3 ст. 503 у такій редакції: «Узуфрукт поширюється на річ, її складники, приналежності, а також на складну річ як єдиний об'єкт цивільних прав»;

викласти п. 2 ч. 6 ст. 510 у такій редакції: «Узуфруктарій має право на розробку родовищ на земельній ділянці, переданій йому на праві узуфрукта, якщо інше не встановлено договором;

доповнити ст. 510 пунктом 8: «Узуфруктарій не має права на скарби, виявлені під час дії узуфрукта в речі, що перебуває у його користуванні»;

викласти частину 8 ст. 511 в такій редакції: «Узуфруктарій зобов'язаний застрахувати індивідуально визначене майно, передане в узуфрукт, якщо іншого не встановлено договором або законом. Інше майно страхується у випадках, встановлених договором або законом, якщо таке страхування є звичайним для користування відповідним майном.

Якщо майно, на яке встановлено узуфрукт, застраховане, у період дії узуфрукта страхові внески сплачує узуфруктарій.

У разі настання страхового випадку право на страхове відшкодування належить узуфруктарію, якщо іншого не встановлено договором страхування або законом»;

удосконалено:

– наукове твердження, що узуфрукт є самостійною правовою конструкцією, відмінною від права власності, і не становить «зменшеного

відображення права власності». Користування узуфруктарієм чужою річчю є правомочністю, що впливає зі змісту обмеженого речового права. Тому, здійснення узуфруктарієм користування річчю не охоплює повноти панування власника, а передбачає лише можливість одержання плодів, продукції і доходів на тих самих умовах, що і власник;

– доктринальне бачення, що особливості зміни та розірвання договору узуфрукта опосередковані його специфікою як підставою встановлення речового права на чуже майно. Тому застосування до цього договору загальних положень договірної права має здійснюватися з урахуванням особливостей юридичної природи узуфрукта;

– науковий підхід до підстав зміни або розірвання договору з врахуванням особливостей договору узуфрукта, якими є: взаємна згода сторін; одностороння відмова від договору у випадках, встановлених договором або законом; істотна зміна обставин, з яких власник майна та узуфруктарій виходили при укладенні договору, якщо такі обставини є непередбачуваними, виникли незалежно від волі сторін і об'єктивно унеможливають або істотно ускладнюють виконання зобов'язання; вимога однієї із сторін про розірвання договору у судовому порядку у разі істотного порушення договору іншою стороною;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо відмінної специфіки концептуальних підходів Німецького цивільного уложення (далі – НЦУ) та Французького цивільного кодексу (далі – ФЦК), за якої, водночас, зберігаються ключові ознаки узуфрукта, зокрема: його належність до прав користування чужою річчю, спрямованість на одержання вигод (плодів та доходів), здійснення користування з обов'язком збереження сутності речі, а також відокремленість узуфрукта від права власності;

– положення щодо розуміння узуфрукта як правової конструкції, яка пройшла власний історичний шлях становлення та розвитку у правових порядках багатьох європейських країн, якій властива низка ознак, що, разом взяті,

дозволяють розглядати її як окремий вид обмежених речових прав. Йдеться про: абсолютний характер; властивість слідування; невідчужуваність цього речового права; зміст, який складають правомочності володіння і користування із можливістю отримання плодів, продукції і доходів від такого користування; обов'язок збереження цільового призначення речі;

– положення щодо обов'язковості поширення на договір узуфрукта загальних вимог чинності правочинів. Зокрема, зміст договору має відповідати актам цивільного законодавства, інтересам держави і суспільства, а також його моральним засадам. Обов'язковою є наявність вільного волевиявлення сторін, відповідність форми договору, суб'єктного складу встановленим законом вимогам. У випадку вчинення правочину законними представниками від імені дітей – його відповідність правам та інтересам останніх.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані у ньому теоретичні підходи, висновки та рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших наукових розвідок у сфері договірних відносин узуфрукта та інших речових прав на чуже майно;

– *практичній сфері*: у правозастосовній практиці з питань договірного права, зокрема щодо укладення договору узуфрукта як необхідної підстави встановлення узуфрукта не лише щодо державного або комунального майна, а також щодо майна, що перебуває у приватній власності;

– *освітньому процесі*: при проведенні лекційних та практичних занять з навчальних дисциплін: «Цивільне право», «Речове право», «Зобов'язальне право» з метою вироблення у здобувачів освіти всебічного розуміння договору узуфрукта як правової конструкції, однією з характерних особливостей якої є поєднання зобов'язально-правового та речово-правового елементів, що зумовлює його комплексний характер у системі цивільного права.

Положення дисертаційного дослідження використовуються при викладанні цивілістичних дисциплін в освітньому процесі Західноукраїнського

національного університету (акт впровадження від 04 червня 2026 року № 126-29/1435) та у правозастосовній практиці (акт впровадження у діяльність адвокатів О. Ганущин та О. Яремко).

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні положення та висновки дисертації висвітлено у 8 публікаціях: 4 статтях, опублікованих у фахових виданнях України, 4 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження:

1. Паньківський В.М. Впровадження інституту узуфрукта в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2024. № 1. С. 207–212.
2. Паньківський В.М. Відображення узуфрукта у кодифікаційних актах цивільного законодавства на території України. Наукові записки. Серія: Право. 2025. Вип. 18. С. 66–72.
3. Паньківський В.М. Правове регулювання узуфрукта в законодавстві європейських країн. Актуальні проблеми правознавства. 2026. № 1. С. 148–154.
4. Паньківський В.М. Договір узуфрукта як непоіменований договір у цивільному праві України. Сучасна доктрина права. 2026. № 5 (99). С. 40–46.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Паньківський В.М. Значення узуфрукта для інституційного розвитку цивільного права в Україні. Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід». Тернопіль, ЗУНУ, 28 квітня 2023 року. С. 398–400.
6. Паньківський В.М. Договір узуфрукта як підстава виникнення права користування чужим майном: перспективи впровадження в Україні. Збірник

матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід». Тернопіль, ЗУНУ, 19-20 квітня 2024 року. С. 46–47.

7. Паньківський В.М. Особливості здійснення узуфрукта за положеннями Дигестів Юстиніана. Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід». Тернопіль, ЗУНУ, 02-03 травня 2025 року. С. 64–66.

8. Паньківський В.М. Юридична природа договору узуфрукта: проблеми визначення та місце в системі цивільно-правових договорів. Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід». Тернопіль, ЗУНУ, 24-25 квітня 2026 року. С. 224–227.

Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень StrikePlagiarism.com. За результатами перевірки виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та встановлено, що дисертаційна робота Паньківського Володимира Миколайовича на тему: «Договір узуфрукта» відповідає принципам академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації

Результати проведеного наукового дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету, науково-практичних конференціях та наукових семінарах, де одержали схвальні відгуки представників наукової спільноти.

Основні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на таких науково-практичних заходах: VII Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 28 квітня 2023 року); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 19-20 квітня 2024 року); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах

реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 02-03 травня 2025 року); X Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (Тернопіль, 24-25 квітня 2026 року).

Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертаційна робота виконана українською мовою з дотриманням наукового стилю, відзначається цілісністю, логічною послідовністю, смисловою завершеністю та точним і коректним використанням спеціальної термінології. Основні матеріали, результати досліджень, висновки та рекомендації викладені стисло, об'єктивно й зрозуміло, що робить їх доступними для сприйняття.

Відповідність дисертації нормативно встановленим вимогам та можливість подання до захисту

Враховуючи актуальність теми дисертації, обґрунтованість отриманих результатів, наукову новизну і практичне значення дослідження, повноту викладення матеріалів дисертації в наукових працях, що відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024 р. № 507) та напряму наукового дослідження освітньо-наукової програми ЗУНУ, структурний підрозділ рекомендує подати дисертаційну роботу Паньківського Володимира Миколайовича за спеціальністю 081 «Право» до захисту в разову спеціалізовану вчену раду.

У результаті розгляду дисертації Паньківського Володимира Миколайовича та повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛИЛИ:

1. Пропонувати Вченій раді університету такий склад разової спеціалізованої вченої ради:

Головою разової спеціалізованої вченої ради призначити:

Лукаsevич-Крутник Ірину Степанівну, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету;

Рецензентами:

Слому Валентину Миколаївну, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету;

Марценко Наталію Степанівну, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету;

Опонентами:

Яроцького Віталія Леонідовича, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Гейнц Руслану Миколаївну, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри цивільного права Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рекомендувати новоствореній разовій спеціалізованій вченій раді прийняти дисертаційну роботу Паньківського Володимира Миколайовича на тему «Договір узурфрукта» до захисту.

Головуючий на засіданні:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету

Юлія ТРУФАНОВА